ΤΟ ΑΕΙΦΟΡΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΩΣ ΠΛΑΙΣΙΟ/ΟΜΠΡΕΛΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΒΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΣΧΟΛΕΙΟ-

Δρ Ευαγγελίας Αγγελίδου, Βιολόγου, Σχ. Συμβούλου Φυσικών Επιστημών
Στοιχεία επικοινωνίας: 22940 75915 & 6932329262
Δ/νση ηλεκτρ. Ταχυδρομείου:eva8@otnet.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ηδη από τη δεκαετία του ’90 και κυρίως από το 2000 και μετά, αναλαμβάνονται διεθνώς πολλές πρωτοβουλίες προς την κατεύθυνση προώθησης της Εκπαίδευσης για την Αειφορία και του Αειφόρου Σχολείου. Περιληπτικά θα λέγαμε ότι το Αειφόρο σχολείο είναι ένα οραματικό σχολείο που λειτουργεί ως κοινότητα, βασίζεται στην επικοινωνία και τη συνεργασία μεταξύ όλων των μελών της σχολικής κοινότητας και εξυπηρετεί τον πολιτισμό, το περιβάλλον, την οικονομία των φυσικών πόρων και την ευημερία του ατόμου. Η ομαδική εργασία, η ευελιξία, η δημιουργικότητα, η αυτοοργάνωση, η κριτική σκέψη, η συστημική σκέψη, η συμμετοχή της διαδικασίες λήψης απόφασης και η ανάληψη δράσης, είναι βασικά σημεία στα οποία στηρίζεται η λειτουργία ενός τέτοιου σχολείου.

Στη χώρα μας η ιδέα της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο ανάπτυξη και του Αειφόρου Σχολείου, εισάγεται και προωθείται επίσημα στα Νέα Προγράμματα Σπουδών (ΠΣ). Συγκεκριμένα στα Νέα ΠΣ εισάγεται μεταξύ άλλων το πεδίο «Περιβάλλον και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΠΕΑΑ)» και προτάσσεται ως ένα βασικό θέμα του πεδίου αυτού, η έννοια του «Αειφόρου Σχολείου» για τις περισσότερες τάξεις Δημοτικού και Γυμνασίου (Β΄, Δ΄, Στ΄, Δημοτικού και Α΄, Β’ Γυμνασίου).

Αυτά τα νέα ΠΣ βασίζονται σε μία νέα Φιλοσοφία, προτάσσουν νέες παιδαγωγικές προσεγγίσεις και περιλαμβάνουν συνολικά έξι (6) μαθησιακά πεδία μεταξύ των οποίων Σχολική και Κοινωνική ζωή, Τοπική Ιστορία, Π.Ε.Α.Α. κ.ά.

Σήμερα σχεδόν δύο χρόνια μετά τη δόμηση και πιλοτική εφαρμογή των Νέων ΠΣ, εισάγονται τα 6 (έξι) παραπάνω πεδία των Νέων ΠΣ στο ΩΠ του Γυμνασίου με τη μορφή των «Βιωματικών Δράσεων (ΒΔ)».

Ταυτόχρονα τα δύο τελευταία χρόνια έχουν εισαχθεί και οι Ερευνητικές Εργασίες στα ΓΕΛ και ΕΠΑΛ ενώ ταυτόχρονα ήδη από τη δεκαετία του '90 αναπτύσσονται -ως προπομποί των παραπάνω εκπαιδευτικών καινοτομιών- τα προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων όπως Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αγωγής Υγείας, Πολιτιστικών, κ.ά.

Η εισαγωγή των εκπαιδευτικών καινοτομιών κρίνεται ως πολύ θετική για λόγους που ανακύπτουν από τη φιλοσοφία, το αντικείμενο και τη μεθοδολογία τους. Συγκεκριμένα η εισαγωγή των ΒΔ στο Γυμνάσιο θα μπορούσε να συμβάλει στην αλλαγή του ρόλου του ώστε να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες ανάγκες.

Από την αρχική εφαρμογή των ΒΔ όμως διαπιστώνεται ή ύπαρξη πολλών προβλημάτων και περιορισμών, με βασικότερο πρόβλημα την αποσπασματικότητα, τον κατακερματισμό, την ασυνέχεια και με κυριότερο κίνδυνο να χάσουν το δυναμικό και καινοτόμο χαρακτήρα τους οι ΒΔ.

Στην εργασία αυτή υποστηρίζεται ότι απαιτείται αναπλαισίωση των ΒΔ ώστε να εξυπηρετήσουν τους βασικούς στόχους εισαγωγής τους. Θεωρούμε ότι το Αειφόρο Σχολείο θα μπορούσε να λειτουργήσει ως το πλαίσιο, η ομπρέλα και το κλειδί για τη διασύνδεση αυτών των καινοτομιών (ΒΔ, Ερ.Ερ. Σχολικών Δραστηριοτήτων) καθώς το Αειφόρο Σχολείο θέτει ένα όραμα και προϋποθέτει ένα συνολικό σχέδιο δράσης.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στη δεκαετία του ’90- έρχεται στο επίκεντρο του παγκόσμιου ενδιαφέροντος η έννοια της αειφορίας ως απάντηση της πολυδιάστατης κρίσης που αντιμετωπίζουν οι νεωτερικές κοινωνίες. Μέσα σε αυτό το σκηνικό -υπό την πίεση των αλληλοσυνδεόμενων σύνθετων προβλημάτων (περιβαλλοντικών, οικονομικών, κοινωνικών κ.ά)- γεννιέται η ιδέα για μία «Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΑΑ) - Education for Sustainable Development (ESD)», ή «Εκπαίδευση για την Αειφορία - Education for Sustainability» ή «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση για την Αειφορία -Environmental Education for Sustainability».

Η Εκπαίδευση για την Αειφορία μεταξύ άλλων προσανατολίζεται προς την υιοθέτηση ενός νέου εκπαιδευτικού παραδείγματος, προς την ανάπτυξη της σύνθετης και κριτικής σκέψης, προς την ολιστική - συστημική - διεπιστημονική προσέγγιση των θεμάτων και προς την ανάπτυξη δράσης (Tilbury, 1995· Sterling, 2001). Επί των ημερών μας μάλιστα η δεκαετία 2005-2014 χαρακτηρίζεται από τα Ηνωμένα Έθνη ως «Δεκαετία της Εκπαίδευσης για την Αειφορία» (UNESCO, 2005).

Η «Εκπαίδευση για την Αειφορία» είναι κατά κάποιο τρόπο το πλαίσιο - η ομπρέλα που έρχεται να συμπεριλάβει και διασυνδέσει όλες τις καινοτόμες κινήσεις όπως π.χ. την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, την Εκπαίδευση για την Ειρήνη, τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, την Υγεία καθώς και θέματα σχετικά με το Ρατσισμό, τη Βία κ.ά. (Sterling, 2001· Gough, 2005).

Κατά τις αρχές του 21^{ου} αιώνα, η σύγχρονη σκέψη στην προσπάθειά της να απαντήσει στο ερώτημα «Ποιο είναι εκείνο το σχολείο που θα μπορούσε να προωθήσει την αειφορία;» συλλαμβάνει την έννοια «Αειφόρο Σχολείο – Sustainable School (SS)» ή «Σχολείο για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ESD – Schools)».

Έκτοτε πολλές πρωτοβουλίες αναλαμβάνονται διεθνώς όπως οργανώνονται διασκέψεις κορυφής από διεθνείς οργανισμούς και ταυτόχρονα αναπτύσσονται διεθνή και εθνικά προγράμματα και Δίκτυα σχολείων με σαφή τίτλο τον όρο «Αειφόρο Σχολείο».

Στη χώρα μας η ιδέα της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο ανάπτυξη και του Αειφόρου Σχολείου εισάγεται και προωθείται επίσημα στα Νέα Προγράμματα Σπουδών (ΠΣ) (βλ. Νέα ΠΣ για Νηπιαγωγείο, Δημοτικό, Γυμνάσιο 2010-2011). Συγκεκριμένα στα Νέα ΠΣ εισάγεται μεταξύ άλλων το διδακτικό –μαθησιακό πεδίο «Περιβάλλον και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΠΕΑΑ)» και προτάσσεται ως ένα βασικό θέμα του πεδίου αυτού, η έννοια του «Αειφόρου Σχολείου» για τις περισσότερες τάξεις Δημοτικού και Γυμνασίου (Β΄, Δ΄, Στ΄, Δημοτικού και Α΄, Β’ Γυμνασίου).

Αυτά τα νέα ΠΣ βασίζονται σε μία νέα Φιλοσοφία, προτάσσουν νέες παιδαγωγικές προσεγγίσεις και μεθοδολογίες και περιλαμβάνουν συνολικά έξι (6) πεδία, συμπεριλαμβανομένου και του ΠΕΑΑ, μεταξύ των οποίων Σχολική και Κοινωνική ζωή, Τοπική Ιστορία, κ.ά.

Σήμερα σχεδόν δύο χρόνια μετά τη δόμηση και πιλοτική εφαρμογή των Νέων ΠΣ εισάγονται αυτά τα 6 (έξι) πεδία στο σχολικό ωρολόγιο πρόγραμμα με τη μορφή των «Βιωματικών Δράσεων (ΒΔ)».

Ταυτόχρονα τα δύο τελευταία χρόνια έχει εισαχθεί και άλλη σημαντική εκπαιδευτική καινοτομία για το ελληνικό σχολείο, αυτή των Ερευνητικών Εργασιών στα Γενικά και Επαγγελματικά Λύκεια ενώ ταυτόχρονα ήδη από τη δεκαετία του '90 αναπτύσσονται εντός των Αναλυτικών προγραμμάτων και εκτός ΩΠ -ως προπομποί των παραπάνω εκπαιδευτικών

καινοτομιών- τα προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων όπως Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αγωγής Υγείας, Πολιτιστικών κ.ά.

Η εισαγωγή των εκπαιδευτικών καινοτομιών στο ελληνικό σχολείο κρίνεται ως πολύ θετική για λόγους που ανακύπτουν από τη φιλοσοφία, το αντικείμενο και τη μεθοδολογία τους. Συγκεκριμένα η εισαγωγή των ΒΔ στο Γυμνάσιο θα μπορούσε να συμβάλει κατά πολύ στη βελτίωση του χαρακτήρα του ελληνικού Γυμνασίου και στην αλλαγή του ρόλου του ώστε να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες ανάγκες.

Από την εισαγωγή όμως και την αρχική εφαρμογή των ΒΔ στο ελληνικό σχολείο, διαπιστώνεται ή ύπαρξη πολλών προβλημάτων και περιορισμών. Ενδεικτικά αναφερόμαστε στα πλέον βασικά θέματα που συνιστούν δυσλειτουργίες, με κίνδυνο οι ΒΔ να χάσουν το δυναμικό και καινοτόμο χαρακτήρα τους και σταδιακά να απαξιωθούν.

Οι ΒΔ εισάγονται ως έξι (6) τεμαχισμένα διδακτικά αντικείμενα ή επιστημονικά πεδία, διασκορπίζονται και μελετώνται ξεχωριστά σε άλλες τάξεις και χρόνους και ειδικότερα:

- Δεν εντάσσονται σε μία γενική στρατηγική, σ' ένα σαφές σχέδιο και όραμα για το σχολείο, σ' ένα συνολικό σχέδιο δράσης για το σχολείο-σχολική κοινότητα με συνέπεια να μην εξασφαλίζεται η συνέχεια των δράσεων που αναλαμβάνονται.
- Δεν δίνεται η δυνατότητα σύνδεσης και συνδυασμού θεμάτων από διαφορετικά πεδία (βλ. έξι διαφορετικά πεδία) με συνέπεια να μην υπηρετείται η διεπιστημονικότητα και η λειτουργική διασύνδεση των γνώσεων που αποτελεί την πεμπτουσία των Βιωματικών Δράσεων και το κλειδί για την κατανόηση και την αντιμετώπιση της πολυπλοκότητας της πραγματικότητας.

Στην εργασία αυτή υποστηρίζεται ότι απαιτείται αναπλαισίωση των ΒΔ ώστε να εξυπηρετήσουν τους βασικούς στόχους εισαγωγής τους. Θεωρούμε ότι το Αειφόρο Σχολείο θα μπορούσε να λειτουργήσει ως το πλαίσιο, η ομπρέλα και το κλειδί για τη διασύνδεση αυτών των καινοτομιών (Βιωματικών δράσεων, Εφ.Ερ. Σχολικών Δραστηριοτήτων) καθώς το Αειφόρο Σχολείο θέτει ένα όραμα και προϋποθέτει ένα συνολικό σχέδιο δράσης.

Η ΕΝΝΟΙΑ «ΑΕΙΦΟΡΟ ΣΧΟΛΕΙΟ» ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΠΟΥ ΑΝΑΠΤΥΧΤΗΚΑΝ ΔΙΕΘΝΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΤΟΥ

Θεωρώντας το σχολείο ως ένα οργανισμό/σύστημα, θα λέγαμε ότι Αειφόρο Σχολείο είναι εκείνο το σχολείο που η δομή/οργάνωση δηλαδή όλα τα δομικά – οργανωτικά του στοιχεία (κτίρια και ανθρώπινο δυναμικό), οι λειτουργίες του (από τη λειτουργία του καλοριφέρ έως τη διαδικασία διδασκαλίας-μάθησης) και οι σχέσεις του (σχέσεις μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών, σχέσεις σχολείου – κοινότητας, κ.ά.), σχεδιάζονται και υπάρχουν για να εξασφαλίζουν την ευημερία της εκπαιδευτικής και της τοπικής κοινότητας (Sterling, 2001· 2004· Breiting et al., 2005· Gough, 2005· Huckle, 2008). Πρόκειται δηλαδή για ένα σχολείο κοινότητα που βασίζεται στην επικοινωνία και τη συνεργασία μεταξύ όλων των μελών της σχολικής κοινότητας και λειτουργεί για να εξυπηρετεί τον πολιτισμό, το περιβάλλον, την οικονομία των φυσικών πόρων και την ευημερία του ατόμου. Η ομαδική εργασία, η ευελιξία, η δημιουργικότητα, η αυτοοργάνωση, η κριτική σκέψη, η συστημική θεώρηση/σκέψη, η συμμετοχή της διαδικασίες λήψης απόφασης και η ανάληψη δράσης, είναι βασικά σημεία στα οποία στηρίζεται η λειτουργία ενός τέτοιου σχολείου.

Σχήμα 1: Διαστάσεις του Αειφόρου Σχολείου ή Πώς σκιαγραφείται το Αειφόρο Σχολείο;

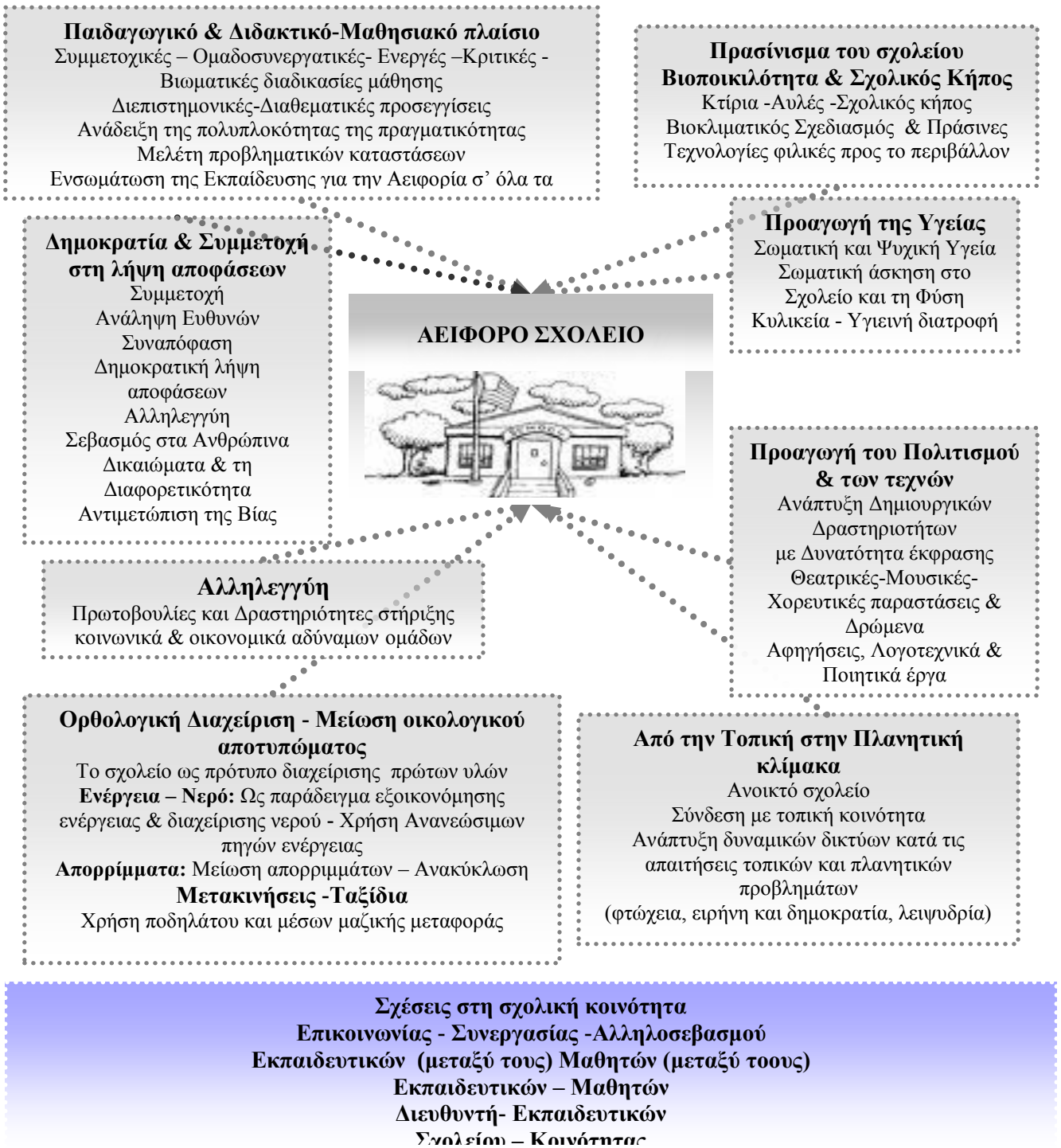

Στο σημείο αυτό θα θέλαμε να διευκρινίσουμε ότι η έννοια «Αειφόρο Σχολείο» ή «Σχολείο για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη» είναι μάλλον μία θεωρητική σύλληψη/μία νοητική κατασκευή που αναφέρεται σε ένα ιδεατό σχολείο του μέλλοντος, παρά μία κατάκτηση, είναι δηλαδή ένα σχολείο στόχος ή ένα σχολείο όραμα.

Χαρακτηριστικές πρωτοβουλίες που αναπτύχτηκαν διεθνώς προς την κατεύθυνση προώθησης της Εκπαίδευσης για την Αειφορία και του Αειφόρου Σχολείου

Ηδη από τη δεκαετία του ’90 και κυρίως από τη δεκαετία 2000 και μετά, αναλαμβάνονται διεθνώς πολλές πρωτοβουλίες προς την κατεύθυνση προώθησης της Εκπαίδευσης για την Αειφορία και του Αειφόρου Σχολείου (UNCED, 1992· UNECE, 2005). Οργανώνονται διασκέψεις κορυφής από διεθνείς οργανισμούς με στόχο το σχεδιασμό, τη χάραξη στρατηγικής και την προώθηση της Εκπαίδευσης για την Αειφορία και ταυτόχρονα αναπτύσσονται διεθνή και εθνικά Προγράμματα και Δίκτυα σχολείων με σαφή τίτλο τον όρο Αειφόρο Σχολείο και στόχο τη σταδιακή οικοδόμησή του **(**Australian Sustainable Schools Initiative · Sustainable schools, UK· Sustainable Schools Project, Vermont, USA· New Jersey Sustainable Schools Network, USA·κ.ά).

Αυστραλία: Australian Sustainable Schools Initiative (AuSSI)
Το πρόγραμμα αυτό υποστηρίζεται από την Κυβέρνηση της Αυστραλίας σε συνεργασία με της τοπικές αρχές των πολιτειών, απευθύνεται σε σχολεία και κοινότητες ώστε να γίνουν σταδιακά αειφόρα και η πιλοτική εφαρμογή του ξεκίνησε το 2003 σε περιοχές της Νότιας Ουαλίας (AuSSI NSW) και της Βικτόρια (AuSSI Vic). Μέσω του προγράμματος αυτού εμπλέκονται σχολεία σε πρακτικές του τύπου «Whole school initiatives / approach». Ορισμένα χαρακτηριστικά σημεία των σχολείων αυτών αφορούν τις διαδικασίες μάθησης (η μάθηση συντελείται μέσω εμπειριών που αντλούνται από την πραγματική καθημερινή ζωή), στη διαχείριση των πόρων του σχολείου (εξοικονόμηση ενέργειας, νερού), στις σχέσεις που αναπτύσσονται μέσα στο σχολείο αλλά και μεταξύ σχολείου και κοινότητας (Gough, 2005).

Μ. Βρετανία: Sustainable schools (SS)
Στην Αγγλία, μετά από πολύχρονες μελέτες και με πρωτοβουλία του Υπουργείου Παιδείας, ξεκίνησε πιλοτικά το πρόγραμμα Αειφόρα Σχολεία ήδη από το έτος 2006. Στόχος της Κυβέρνησης είναι μέχρι το 2020 όλα τα σχολεία της χώρας να γίνουν «αειφόρα»:

- να δώσουν ευκαιρίες σε όλα τα παιδιά να συμμετέχουν ισότιμα στη σχολική ζωή
- να προωθήσουν την υγιεινή διατροφή και τον υγιεινό τρόπο ζωής
- να αποτελέσουν πρότυπα συνετής διαχείρισης φυσικών πόρων και χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (εξοικονόμηση νερού, μείωση ενέργειας)
- να γίνουν πρότυπα ορθολογικής διαχείρισης απορριμμάτων (μείωση απορριμμάτων – αύξηση ανακύκλωσης)
- να αποκτήσουν κτιριακή υποδομή με υλικά φιλικά της το περιβάλλον (σχεδιασμός και δόμηση βιοκλιματικών κτηρίων)
- να στοχεύσουν στην τοπική και την παγκόσμια ευημερία μέσα από την αλλαγή της συμπεριφοράς των πολιτών σε επίπεδο κοινότητας αλλά και πλανήτη.

Στην Ελλάδα
Στη χώρα μας, στο πλαίσιο της τελευταίας εκπαιδευτικής αλλαγής, συντάσσονται ενδιαφέροντα Νέα Προγράμματα Σπουδών (ΠΣ) για την Υποχρεωτική Εκπαίδευση (Νηπιαγωγείο, Δημοτικό, Γυμνάσιο, το 2010-2011.

Τα Νέα ΠΣ επιχειρούν να βασιστούν σε μία νέα φιλοσοφία και νέα εννοιολογικά και μεθοδολογικά εργαλεία, δίνοντας βαρύτητα στα παρακάτω, σημεία:

- Εστίαση στον επαναπροσδιορισμό των αναγκών του ατόμου και της κοινωνίας
- Αναθεώρηση των αξιών που έχουμε υιοθετήσει ως άτομα και ως κοινωνίες
- Διεύρυνση / προσαρμογή της θεματολογίας της UNECE σε τοπικά και εθνικά ζητήματα και προβλήματα
- Έμφαση στη διδακτική στρατηγική, Επίλυσης Προβλήματος,
- Υιοθέτηση ομαδοσυνεργατικών τεχνικών
- Συνεργασία Σχολείου-Οικογένειας-Τοπικής Κοινότητας/Δήμου
- Νέες Διαστάσεις: Τοπική Κοινωνία, Ευρωπαϊκή και Παγκόσμια Κοινότητα, Αειφόρος Ανάπτυξη

Αυτά τα νέα ΠΣ, περιλαμβάνουν συνολικά έξι (6) νέα πεδία-γνωστικά αντικείμενα, τα οποία διαφοροποιούνται από τα παραδοσιακά γνωστικά αντικείμενα και είναι τα εξής:

1. Τοπική Ιστορία
2. Περιβάλλον και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη (Π.Ε.Α.Α),
3. Σχολικό Επαγγελματικό Προσανατολισμό (Σ.Ε.Π.),
4. Φύση και Άσκηση,
5. Πολιτισμό και Δραστηριότητες Τέχνης και
6. Σχολική και Κοινωνική Ζωή (Σ.Κ.Ζ.).

Στο θεματικό πεδίο «Περιβάλλον και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΠΕΑΑ)» προτάσσεται ως ένα βασικό θέμα, η έννοια του «Αειφόρου Σχολείου» για τις περισσότερες τάξεις Δημοτικού και Γυμνασίου (Β΄, Δ΄, Στ΄, Δημοτικού και Α΄ , Β’ Γυμνασίου).

Τα 6 (έξι) παραπάνω νέα γνωστικά αντικείμενα, έχουν εισαχθεί στο σχολικό ωρολόγιο πρόγραμμα (για τα Ημερήσια Γυμνάσια βλ.: 115475/Γ2/21-08-2013 ΥΑ, ΦΕΚ Β΄2121 και για τα Εσπερινά: 115472/Γ2/21-08-2013 ΥΑ, ΦΕΚ Β΄ 2121) με τη μορφή των ΒΔ σύμφωνα με το έγγραφο του ΥΠΑΙΘ, Αρ. Πρωτ. 139609/Γ2/01-10-2013.

Σύμφωνα μάλιστα με την παραπάνω εγκύκλιο, οι Βιωματικές Δράσεις:

(α) έχουν στενή σχέση με τις Ερευνητικές Εργασίες: «*οι Βιωματικές Δράσεις, ως εκπαιδευτική καινοτομία, αποτελούν διακριτή μονάδα του Προγράμματος Σπουδών και του Ωρολογίου Προγράμματος και κινούνται στην ίδια παιδαγωγική φιλοσοφία με τις Ερευνητικές Εργασίες του Λυκείου, η οποία προωθεί τη βιωματική, συνεργατική και διερευνητική μάθηση».*

(β) προσεγγίζονται κατά τη διάρκεια των 3 (τριών) τάξεων του Γυμνασίου ως εξής:

- ***Στην Α΄ τάξη*** *υλοποιούνται θέματα του διδακτικού αντικειμένου «Σχολική και Κοινωνική Ζωή (ΣΚΖ)».*
- ***Στην Β΄ τάξη*** *από το σχ. έτος 2014-2015 θα υλοποιούνται θέματα των διδακτικών αντικειμένων «Φύση και Άσκηση» και «Πολιτισμός και Δραστηριότητες Τέχνης»*
- ***Στην Γ΄ τάξη*** *από το σχ. έτος 2015-2016 θα υλοποιούνται θέματα των διδακτικών αντικειμένων «Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός», «Τοπική Ιστορία» και «Περιβάλλον και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη».*

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΤΩΝ ΒΔ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΣΗΜΕΡΑ

Από την εισαγωγή και την αρχική εφαρμογή των ΒΜ στο ελληνικό σχολείο, διαπιστώνεται ή ύπαρξη πολλών προβλημάτων και περιορισμών. Τα πλέον βασικά θέματα που συνιστούν δυσλειτουργίες, συνοψίζονται στα εξής:

(i) ***Οι ΒΔ κατακερματίζονται και προσεγγίζονται σε διαφορετικό χρόνο & τάξη και για μικρά χρονικά διαστήματα το καθένα γνωστικό αντικείμενο***

Οι ΒΔ, εισάγονται ως έξι (6) ξεχωριστά διδακτικά αντικείμενα ή επιστημονικά πεδία, διασκορπίζονται στις τρείς τάξεις του Γυμνασίου και προσεγγίζονται αποσπασματικά - ξεχωριστά σε άλλο χρόνο και τάξη και για μικρά χρονικά διαστήματα το κάθε διδακτικό πεδίο.

(ii) ***Οι ΒΔ δεν εντάσσονται σε μία γενική στρατηγική, σ' ένα σαφές σχέδιο και όραμα για το σχολείο***

Τα 6 (έξι) διαφορετικά διδακτικά αντικείμενα των ΒΔ , δεν εντάσσονται σε ένα πλαίσιο και δεν συνδυάζονται λειτουργικά σ' ένα συνολικό σχέδιο δράσης για το σχολείο-σχολική κοινότητα, για την εκπλήρωση δηλαδή ενός έργου που συναποφασίζει το σχολείο - σχολική κοινότητα. Αυτό έχει ως συνέπεια να μην εξασφαλίζεται η συνοχή και συνέχεια των δράσεων που αναλαμβάνονται και να αποκρύπτεται η «μεγάλη εικόνα» της πραγματικότητας.

(iii) ***Μη ευελιξία - Μη δυνατότητα σύνδεσης & συνδυασμού θεμάτων από διαφορετικά πεδία των ΒΔ - Μη ολιστική σφαιρική προσέγγιση της γνώσης***

Δεν δίνεται η δυνατότητα συνδυασμού θεμάτων από τα έξι (6) διαφορετικά πεδία στις τρεις τάξεις του Γυμνασίου. Αυτός ο μη ευέλικτος τρόπος προσέγγισης των ΒΔ, δεν επιτρέπει να αποκαλυφθούν οι «κρυμμένες» διαστάσεις (κοινωνικές, περιβαλλοντικές, ηθικές κ.ά.) και οι αλληλεπιδράσεις τους και συνεπώς δεν υπηρετείται η διεπιστημονικότητα και η λειτουργική διασύνδεση των γνώσεων που αποτελεί την πεμπτουσία των Βιωματικών Δράσεων και το κλειδί για την κατανόηση και την αντιμετώπιση της πολυπλοκότητας της πραγματικότητας.

Παράδειγμα 1: Ένα τρίμηνο ο μαθητής/τρια μελετά μόνο «ΣΕΠ» και σε ξεχωριστό άλλο τρίμηνο μόνο «ΠΕΑΑ». Θα μπορούσε ωστόσο να μελετήσει για παράδειγμα ένα θέμα: «Επαγγέλματα που συνδέονται με το περιβάλλον» και να συνδυάσει κατά αυτόν τον τρόπο τα δύο ξεχωριστά πεδία ΣΕΠ και ΠΕΑΑ. Παράλληλα το θέμα αυτό θα μπορούσε να συνδυαστεί πολύ καλά και να συμπεριλάβει θέματα αυτογνωσίας από ένα τρίτο γνωστικό αντικείμενο/πεδίο αυτό της Σχολικής και Κοινωνικής Ζωής, (ΣΚΖ).

Παράδειγμα 2: Στην Α' τάξη Γυμνασίου π.χ. μέσω της ΣΚΖ, ο μαθητής/τρια εστιάζει στον εαυτό του και στις σχέσεις του/της με τον «άλλο». Στη συνέχεια - στις άλλες δύο τάξεις του Γυμνασίου, προσεγγίζει άλλα θέματα. Τίθενται τα ερωτήματα; Ο μαθητής/τρια, παύει να ασχολείται με τον εαυτό του-αυτογνωσία και με τις σχέσεις του με τον «άλλο», στις άλλες δύο τάξεις του Γυμνασίου; Δεν είναι ίσως αυτή μία στατική αντίληψη και αποσπασματική προσέγγιση για την αυτογνωσία και τις σχέσεις στη σχολική κοινότητα; Τα θέματα των σχέσεων, της ομάδας – της ομαδικής εργασίας, δεν θα μπορούσαν να διατρέχουν όλες τις ΒΔ σε όλες τις τάξεις του Γυμνασίου ως βάση όλων των ΒΔ και ως μεθοδολογία;

(iv) Πιθανότητα για επικαλύψεις - σύγχυση – επιφανειακή προσέγγιση

Το μικρό χρονικό διάστημα που διατίθεται ανά τάξη για καθένα από τα 6 (έξι) διαφορετικά διδακτικά αντικείμενα, σε συνδυασμό με την άρθρωση των γνωστικών αντικειμένων σε 6 (έξι) ξεκομμένα γνωστικά αντικείμενα και τη μη δυνατότητα συνδυασμού θεμάτων, ενέχει τον κίνδυνο να οδηγηθούμε σε επιφανειακές προσεγγίσεις, επικαλύψεις, γρήγορη εξάντληση των υπό μελέτη θεμάτων - αντιληπτικότητα – μη πρωτοτυπία. Ενδέχεται π.χ. σε 2-3 χρόνια να μελετώνται συνεχώς τα ίδια και τα ίδια θέματα καθόσον δεν θα υπάρχει δυνατότητα να προκύψουν νέα θέματα από το συνδυασμό των 6 διαφορετικών πεδίων.

(v) Διατίθεται ελάχιστος χρόνος για το κάθε διδακτικό αντικείμενο των ΒΔ

Υπάρχουν διδακτικά αντικείμενα των ΒΔ για τα οποία διατίθεται μία ώρα ανά εβδομάδα, για ένα μόνο τρίμηνο και για μία μόνο τάξη του Γυμνασίου ενώ για άλλα διδακτικά αντικείμενα διατίθενται 2 (δύο) ώρες ανά εβδομάδα, για ένα μόνο τρίμηνο και για μία μόνο τάξη του Γυμνασίου. Ο χρόνος αυτός δεν επαρκεί για μία ουσιαστική προσέγγιση των διδακτικών αντικειμένων και ταυτόχρονα δημιουργείται αναστάτωση με αμφίβολο διδακτικό αποτέλεσμα.

(vi) Η αποτελεσματική εφαρμογή των ΒΔ προϋποθέτει μία καλή επαγγελματική εκπαιδευτική κουλτούρα - Έμφαση στις σχέσεις μεταξύ των μελών της σχολικής κοινότητας

Η αποτελεσματική εφαρμογή των ΒΔ στο σχολείο, προϋποθέτει μία επαγγελματική εκπαιδευτική κουλτούρα που βασίζεται στην επικοινωνία, τη συνεργασία, και την ανάληψη δράσης για ένα κοινό στόχο και επομένως απαιτεί τη διαμόρφωση άλλων σχέσεων μεταξύ των μελών της σχολικής κοινότητας. Συνεπώς η εκπαιδευτική καινοτομία των ΒΔ περνάει πρωτίστως μέσα από την αλλαγή των σχέσεων στη σχολική κοινότητα και την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών προς αυτήν την κατεύθυνση.

(vii) Γραφειοκρατικές και τυπολατρικές στρεβλώσεις

Με το συγκεκριμένο τρόπο εισαγωγής των ΒΔ στο Γυμνάσιο, περάσαμε: Από τον εθελοντικό και προαιρετικό χαρακτήρα των προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων (βλ. Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Αγωγή Υγείας, Πολιτιστικά, κ.ά.) στην αυστηρή ανάθεση ανά ειδικότητα, στην απαγόρευση ειδικοτήτων, στον υποχρεωτικό χαρακτήρα και τη γραφειοκρατία των ΒΔ. Καθώς οι ΒΔ συνοδεύονται από αρκετή γραφειοκρατική εργασία (βλ. συμπλήρωση έντυπου πρόταση θέματος βιωματικής δράσης – έγκριση από Σχ. Σύμβουλο και πολλαπλά παραδοτέα ενδιάμεσα και τελικά) ενδέχεται αυτή η γραφειοκρατία να περιορίσει τον ουσιαστικό- δημιουργικό τους χαρακτήρα.

(viii) Μη επιμορφωμένοι εκπαιδευτικοί αναλαμβάνουν ΒΔ και συχνά για συμπλήρωση ωραρίου

Υπάρχουν περιπτώσεις κατά τις οποίες εκπαιδευτικοί αναλαμβάνουν ΒΔ με μοναδικό κίνητρο τη συμπλήρωση του ωραρίου τους και όχι επειδή ενδιαφέρονται και το θέλουν. Συχνά μάλιστα οι αναλαμβάνοντες εκπαιδευτικοί δεν έχουν επιμόρφωση σχετική με τη φιλοσοφία και τη μεθοδολογία των ΒΔ. Αυτό το γεγονός έχει πολλαπλές αρνητικές συνέπειες, με κίνδυνο τη σταδιακή απαξίωση της καινοτομίας

(ix) Μη αξιοποίηση προηγούμενης εμπειρίας & ανθρώπινου δυναμικού

Υπάρχουν έμπειροι εκπαιδευτικοί που διαθέτουν πολύχρονη εμπειρία λόγω ενασχόλησης με Προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Πολιτιστικά, Αγωγής Υγείας, κ.ά. Καθώς εξαιρούνται ειδικότητες όπως ΠΕ02, 03, 04, από την ανάληψη ΒΔ και ταυτόχρονα δεν δίνεται καμία προτεραιότητα στους έμπειρους εκπαιδευτικούς, δεν αξιοποιείται το υπάρχον ανθρώπινο δυναμικό και ταυτόχρονα δημιουργούνται αισθήματα απογοήτευσης - ματαίωσης.

ΤΟ ΑΕΙΦΟΡΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΩΣ ΠΛΑΙΣΙΟ - ΟΜΠΡΕΛΑ ΤΩΝ ΒΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΩΝ

Με γνώμονα τον προβληματισμό που αναπτύχτηκε στο αμέσως προηγούμενο κεφάλαιο, στην εργασία αυτή υποστηρίζεται ότι το μεγαλύτερο πρόβλημα των ΒΔ συνδέεται με το κατατεμαχισμό και την αποσπασματικότητα των πεδίων τους. Εάν οι ΒΔ αντιμετωπιστούν μεμονωμένα και ασύνδετα, υπάρχει σοβαρό ενδεχόμενο να αποτύχουν.

Λαμβάνοντας υπόψη τις διαστάσεις του Αειφόρου Σχολείου (βλ. Σχ.1: «**Διαστάσεις του Αειφόρου Σχολείου ή Πώς σκιαγραφείται το Αειφόρο Σχολείο»**), θεωρούμε ότι το Αειφόρο Σχολείο, συνδέει - αγκαλιάζει όλες τις δυνατές πτυχές της ζωής της σχολείου και όλα τα πεδία/γνωστικά αντικείμενα των ΒΔ (Πολιτισμό, Περιβάλλον, Υγεία, Σχέσεις κ.ά.) και κατά αυτόν τον τρόπο μπορεί να αποτελέσει το κλειδί για τη διασύνδεση των ΒΔ.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι το Αειφόρο Σχολείο, θέτει ένα όραμα και σκοπό για το σχολείο που είναι η βελτίωση της ζωής του σχολείου σε όλες τις πτυχές της και η ευημερία του ανθρώπου, θεωρούμε ότι το Αειφόρο Σχολείο μπορεί να αποτελέσει ομπρέλα-πλαίσιο ενοποίησης των καινοτομιών οι οποίες συνενώνονται σε ένα κοινό σκοπό που είναι η βελτίωση της ζωής του σχολείου και η ευημερία του ανθρώπου.

Εαν θέματα από τα 6 (έξι) πεδία των ΒΔ συνδυαστούν κατάλληλα μεταξύ τους και τεθούν κάτω από ένα ευρύτερο όραμα και σχέδιο, κάθε φορά ανάλογα με την περίπτωση του σχολείου και τις ανάγκες του, τότε μέσα από μία συντονισμένη κατάστρωση και υλοποίηση μικρών, ευέλικτων, εφαρμόσιμων σχεδίων δράσης στο σχολείο ή την ευρύτερη κοινότητα, θα έχουν άμεσο αντίκτυπο και απτό αποτέλεσμα στην πραγματικότητα και την εικόνα του σχολείου. Κατά αυτόν τον τρόπο οι ΒΔ θα αποκτήσουν ένα ουσιαστικό νόημα.

Το Αειφόρο Σχολείο θα μπορούσε να λειτουργήσει όμως και ως πλαίσιο, ομπρέλα και το κλειδί για τη διασύνδεση όχι μόνο των ΒΔ αλλά και άλλων καινοτομιών όπως των Ερευνητικών Εργασιών και των Σχολικών Δραστηριοτήτων, καθόσον θέτει ένα όραμα και προϋποθέτει ένα συνολικό σχέδιο δράσης που αποβλέπει στη συνεχή έμπρακτη βελτίωσή του.

Στα Γενικά και Επαγγελματικά Λύκεια, η εισαγωγή των Ερευνητικών Εργασιών θα μπορούσε και πάλι να αποκτήσει μια ουσιαστική σημασία για τη βελτίωση της σχολικής ζωής, αν συντονισμένα οι Ερευνητικές Εργασίες, εκτός του ερευνητικού της τμήματος συνοδεύονται από την κατάστρωση και την υλοποίηση ενός μικρού σχεδίου δράσης στο σχολείο ή την κοινότητα**,** κάτι το οποίο λείπει από τη σχολική της πραγματικότητα.

Ταυτόχρονα, οι εκτός ωρολογίου προγράμματος εθελοντικές καινοτόμες δράσεις (Προγράμματα Πολιτιστικά, Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, κ.ά.) μπορούν να δρουν συνεργατικά στο μετασχηματισμό του σχολείου σε Αειφόρο.

Η ενοποίηση η οποία προτείνεται δεν είναι μία εύκολη υπόθεση καθώς απαιτείται η απόκτηση μιας κουλτούρας συνεργασίας και συμμετοχής στο σχολείο για την οποία οι εκπαιδευτικοί χρειάζονται επιμόρφωση και υποστήριξη.

Προτείνουμε:

- Το Αειφόρο Σχολείο να αποτελέσει το πλαίσιο/την ομπρέλα για την ενοποίηση των ΒΔ, την αναπλαισίωση τους και τη λειτουργική διασύνδεση των πεδίων τους. Κατ' αυτόν τον τρόπο οι ΒΔ αποκτούν συνοχή και συνέχεια καθώς συνενώνονται σε ένα κοινό σκοπό που είναι η βελτίωση της ζωής του σχολείου και η ευημερία του ατόμου.

-Στο πλαίσιο του Αειφόρου Σχολείου κάθε σχολική μονάδα Γυμνασίου να έχει τη δυνατότητα ελεύθερα να επιλέγει και να συνδυάζει θέματα ανάλογα με τις ανάγκες της σχολικής μονάδας και της κοινότητας.

- Στο πλαίσιο του Αειφόρου Σχολείου κάθε σχολική μονάδα να έχει βαθμούς ελευθερίας (βλ ΑΠ άλλων χωρών όπως π.χ. Φιλανδίας), ώστε να χαράζει και υλοποιεί το δικό της σχέδιο δράσης, ανάλογα με τις εκάστοτε συνθήκες λειτουργίας της.

- Ευέλικτη –ελεύθερη άρθρωση και κατανομή των πεδίων των ΒΔ μέσα στις 3 τάξεις του Γυμνασίου κάθε φορά ανάλογα με τις ανάγκες του σχολείου.

Βιωματικές Δράσεις **Μη ενταγμένες σ'ένα συνολικό σχέδιο και όραμα για το σχολείο**	**Βιωματικές Δράσεις** **ενταγμένες στο όραμα-ιδέα του Αειφόρου Σχολείου**
Λέξεις και φράσεις κλειδιά	
Κατακερματισμός, Αποσπασματικότητα	***Σύνδεση, Ενοποίηση, Λειτουργική διασύνδεση***
Κατακερματίζεται η γνώση σε έξι (6) διδακτικά αντικείμενα τα οποία διασκορπίζονται και προσεγγίζονται ξεχωριστά σε άλλο χρόνο και τάξη	Η γνώση ενοποιείται για να υπηρετήσει ένα κύριο σκοπό που είναι η διαρκής βελτίωση της ζωής του σχολείου και η ευημερία του ατόμου
ΒΔ μη ενταγμένες σε μία γενική στρατηγική, σ' ένα σαφές πλαίσιο, σχέδιο και όραμα για το σχολείο-	***Σχέδιο, Όραμα, Πλαίσιο*** Οι ΒΔ ενταγμένες σε μία γενική στρατηγική, σ' ένα σαφές πλαίσιο, σχέδιο και όραμα για το σχολείο (α) Διερευνώνται προβλήματα & εντοπίζονται βασικές ανάγκες του συγκεκριμένου σχολείου- (β) Σχεδιάζονται Λύσεις (γ) Ανάληψη Δράσης Το σχολείο εισέρχεται σε μία διαδικασία διαρκούς αυτοαξιολόγησης και αυτοβελτίωσης όπου ανθρώπινο δυναμικό, δομές και υποδομές συνεχώς μετασχηματίζονται-βελτιώνονται.
Δραστηριότητες αποσπασματικές χωρίς	***Συνοχή, Συνέχεια***

συνοχή και συνέχεια	Δραστηριότητες ενταγμένες σε μία στρατηγική που έχουν συνοχή και συνέχεια μέσα στο χρόνο
Μη ευελιξία Μη δυνατότητα συνδυασμού θεμάτων από διαφορετικά πεδία των ΒΔ **Μη ολιστική σφαιρική προσέγγιση της γνώσης**	***Ευελιξία*** Συνδυασμός, Λειτουργική Διασύνδεση **Διεπιστημονικότητα – Ολιστική - Σφαιρική προσέγγιση** Ελεύθερη επιλογή και συνδυασμός θεμάτων από τα έξι πεδία και συνδυασμός τους κατά τη διάρκεια των 3 τάξεων Γυμνασίου
Μικρά ασύνδετα project	**Project ανοικτά και ευέλικτα** (α) ως προς το χρόνο: διάρκειας που ποικίλει ανάλογα με τις ανάγκες (β) ως προς τη θεματική: Θεματική που υπαγορεύεται από τις εκάστοτε ανάγκες του σχολείου
Σχέσεις ως ένα γνωστικό αντικείμενο σε μία τάξη Γυμνασίου Τα θέματα των σχέσεων, της ομάδας, δεν διατρέχουν όλες τις ΒΔ σε όλες τις τάξεις του Γυμνασίου	**Οι Σχέσεις** στη σχολική κοινότητα ως βάση, **ως μεθοδολογία που διατρέχει όλες τις ΒΔ σε όλες τις τάξεις του Γυμνασίου**

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αγγελίδου, Ε. & Κρητικού, Ε. (2010). «Αειφόρο Σχολείο: Από τη θεωρητική σύλληψη στη σχολική πραγματικότητα, Όψεις – Τάσεις – Προβληματισμοί», στο: *Το αειφόρο σχολείο του παρόντος και του μέλλοντος*, 4ο Πανελλήνιο Συμπόσιο, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών 22-24 Ιανουαρίου 2010.

Breiting, S., Mayer, M. and Mogensen, F. (2005). Quality criteria for ESD-Schools, in http://www.ensi.org.

Gough, A. (2005*). Education for Sustainability - Quality outcomes for sustainable schools* in http://www.eqa.edu.au/site/qualityoutcomesfor.html

Hall, St., Held, D., McGrew, A. (2004). *Η νεωτερικότητα σήμερα* (μετάφραση, Θ. και Β. Τσακίρης). Αθήνα: Εκδόσεις Σαββάλας.

Huckle, J. (2008). *Sustainable Schools, responding to new challenges and opportunities* in http://john.huckle.org.uk/

Νέα Προγράμματα Σπουδών (2010-2011). Πρόγραμμα Σπουδών του Διδακτικού – Μαθησιακού Πεδίου «Περιβάλλον και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη» Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης digitalschool.minedu.gov.gr/.../**new**ps/**Περιβάλλον 21-11-2012**

Sterling, S. (2001). *Sustainable Education (Schumacher Briefings).* No 6, Bristol: Green Books.

Tilbury, D. (1995). Environmental Education for Sustainability: Defining the New Focus of Environmental Education in the 1990s, *Environmental Education Research*, 1(2), 195-212.

UNCED, (1992). *Agenda 21: Programme of Action for Sustainable Development, Rio Declaration on Environment and Development.* United Nations Conference on Environment and Development (UNCED), Rio de Janeiro, Brazil.

U.N.E.C.E., (2005). *Στρατηγική της UNECE για την Εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη,* Συνάντηση Υπουργών Περιβάλλοντος και Παιδείας, Vilnius, 17-18 Μαρτίου.

U.N.E.S.C.O., (2005). *United Nations Decade of Education for Sustainable Development* 2005-2014, Draft International Implementation Scheme, Paris: UNESCO.